

ULOGA FEMINIZMA I JAČANJE ZAKONODAVNOG OKVIRA PROTIV NASILJA NAD ŽENAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

Danijela Lakić¹, Suzana Malešić²

¹Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosna i Hercegovina, danijela.lakic@ffuis.edu.ba

²Slobomir P Univerzitet, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Slobomir, Pavlovića put 76, 76 300 Bijeljina, Bosna i Hercegovina, suzanamalesic@gmail.com

PREGLEDNI NAUČNI RAD

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 343.85:343.62-055.2

DOI: 10.63395/STEDJournal0701074S100

COBISS.RS-ID 142632449

Received: 30 March 2025.

Revised: 03 May 2025.

Accepted: 05 May 2025.

Published: 30 May 2025.

<https://stedjournal.com/>

Corresponding Author: Suzana Malešić, Slobomir P Univerzitet, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Slobomir, Pavlovića put 76, 76 300 Bijeljina, Bosna i Hercegovina, suzanamalesic@gmail.com

Copyright © 2024 Suzana Malešić and Danijela Lakić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

Citation: Lakić, D. i Malešić, S. (2025). Uloga feminizma i jačanje zakonodavnog okvira protiv nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini. *STED Journal*, 7(1), 100-109.

APSTRAKT

Nasilje nad ženama identifikuje se kao stalna odlika bosanskohercegovačkog društva, sa sve izraženijom tendencijom da i femicid postane njegova konstanta. U prvom dijelu rada analizira se značaj feminizma kao segmenta ideološkog političkog diskursa koji

utiče na zakonodavnu aktivnost političke vlasti, ali i na društvo na opštem nivou u odnosu i borbi protiv nasilja nad ženama. Ukazano je na specifičnosti feminizma, na istoriju i razvijenost ženskog pokreta u Bosni i Hercegovini, sa fokusom na nedovoljnu prihvaćenost, uvaženost i uključenost feminizma u politički život našeg društva.

Porodica kao osnovna ćelija društva, danas je ozbiljno ugrožena, s obzirom da je povećan broj nasilja u porodici gdje je žrtva najčešće žena. Stoga, u kontekstu nasilja u porodici, drugi dio rada se bavi problematikom nasilja nad ženama, prvenstveno femicida, sa zakonskog aspekta. Cilj je ukazati na značaj inkriminacije femicida i adekvatne zakonske zaštite žena, a sve u cilju prevencije femicida, procesuiranja i kažnjavanja izvršioca.

Ključne riječi: femicid, feminizam, Bosna i Hercegovina.

UVOD

U Bosni i Hercegovini 2024. godina nazvana je „godinom femicida“ jer je, prema nezvaničnim podacima, tokom ove godine ubijeno 14 žena (RTV BN, 2024). U periodu od 2015. do kraja 2023. godine, prema medijskom izvještavanju, ubijeno je više od 60 žena (Bakija, 2023), od čega tokom 2021–2022. godine prema podacima Visokog sudskog i tužilačkog savjeta BiH 19 žena (Kešmer i Terović, 2024). Krivično djelo nasilje u porodici inkriminisano je u svim krivičnim zakonima/zakonicima u Bosni i Hercegovini. Ustavi na svim nivoima vlasti garantuju zabranu diskriminacije na osnovu pola kao prevenciju nasilja nad ženama, koje se svrstava u nasilje u porodici. Međutim, naše zakonodavstvo još uvijek nije inkriminisalo femicid. Zakonska i opšta društvena borba

protiv nasilja nad ženama zavisi i od ideološke matrice društva, u kojoj se pravima i položajem žena, prvenstveno, bavi feminizam.

SPECIFIČNOSTI I CENTRALNE TEME FEMINIZMA

Prema istraživanju „Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini“ koje je sprovedla Agencija za ravnopravnost polova BiH, nasilje nad ženama, kao dio nasilja u porodici, jedan je od najvećih izazova bosanskohercegovačkog društva, problem koji je relativno skoro izašao iz privatne u javnu sferu. Ono se veoma dugo posmatralo isključivo kao privatna porodična stvar. Istraživanja su pokazala da nasilje nad ženama u BiH ne predstavlja izolovane, sporadične ili ekscesne oblike konflikta, već proističe iz sistematskih rodni nejednakosti koje se simultano uspostavljaju u sferi javnog i privatnog života (Agencija za ravnopravnost polova BiH [ARPBH], 2013). Najekstremniji oblik nasilja nad ženama je femicid koji se definiše kao „sistematsko ubijanje žena jer su žene. To je zločin u kojem je jedini motiv za ubistvo pol žene“ (JASS, 2013, str. 12). Ovo su pitanja koja po svojoj prirodi pripadaju i feminizmu, čiji je osnovni zadatak borba samih žena za unapređenje svojih prava, dakle i prava na zaštitu, slobodu i život uopšte.

Zakonsko regulisanje rješavanja nasilja nad ženama je u nadležnosti političke vlasti čiji karakter zavisi i od njenih ideoloških postulata i stremljenja. Osim toga, na opšti odnos društva prema problemu nasilja nad ženama utiču i dominantne ideološke vrijednosti u političkom diskursu odnosno kako one vide položaj žene. U Bosni i Hercegovini kao postkonfliktnom, podijeljenom društvu uređenom prema modelu konsocijacijske demokratije (Simović i Ilić, 2022) u odnosu prema ženama, njihovom statusu i pravima prisutni su ideološki uticaji (neo)liberalizma, nacionalizma, socijalizma, te sve intenzivniji religijskog fundamentalizma. Najmanje su prihvatljivi uticaji feminizma kao samostalnog društvenog agensa, što je posljedica i dalje veoma izraženog patrijarhalnog, tradicionalnog karaktera našeg društva. Istorija i današnji položaj žena nam ukazuju da bez fokusa na konkretnu akciju, prvenstveno na uticaj u političkom životu društva teško je ostvariva

bilo kakva ideja o poboljšanju položaja žena, posebno na Balkanu.

Razvoj ideje o unapređenju prava i položaja žena vezuje se za period Francuske buržoaske revolucije, dok se kao organizovani ženski pokret feminizam razvija u 19. vijeku, a tek je „u 20. vijek ušao kao ženski pokret naoružan feminističkom ideologijom, pri čemu je osnovna uloga ideologije bila da obrazloži žensko pravo na emancipaciju“ (Coole, 2006, str. 219).

Potpuno ironično, feminizam se javlja u doba kada se sve mijenja – sve osim položaja žena. Iako su žene 1789. godine prve krenule ka Versaju, započevši tako revoluciju, one nisu dobile status građanina, a samim tim ni čovjeka, kako ga je definisala Deklaracija o pravima čovjeka i građanina. Zato je Olimpija de Guž pisala paralelnu Deklaraciju o pravima žene i građanke jer žene zbog svog pola ostaju lišene slobode i mogućnosti da se rađaju i žive jednake u pravima. Tako se u doba Francuske revolucije prvi put pojavljuje konzistentna ideja o neophodnosti da žene istupe iz prostora privatnosti (dom i porodica), iako će se zahtjevi o njihovom učešću u javnoj sferi razlikovati (Zaharijević, 2008).

Početak feminističkog pokreta vezuje se za djelo „Odbrana prava žena“ iz 1792. godine Meri Vulstonkraft, koja se smatra „začetnicom feminizma“ (zastupa tezu da žene treba da imaju ista prava i privilegije kao i muškarci, na osnovu toga što su i one „ljudska bića“). Prvi talas feminizma shodno tome da je posljedica prosvjetiteljstva bio je pod uticajem liberalizma, a osnovni cilj bio je borba za pravo glasa. Te svoje liberalne korijene feministička teorija rijetko kada i osporava, tokom 18. i 19. vijeka feministkinje su nastojale primijeniti liberalističke principe o slobodi, jednakosti, autonomiji i individualnim pravima na žene (Lončarević, 2022).

Drugi talasa feminizma pokrenula je Beti Fridan sa djelom „Mistika ženskog roda“, 1963. godine, u kome kritikuje kulturni mit da žena traži sigurnost i ispunjenje u porodičnom životu, a sve to zapravo služi odvratanju žena od ulaska u sferu zaposlenja, uopšte javnog života. Cilj drugog talasa nije bio samo politička emancipacija, već „žensko oslobođanje“, cilj koji je zahtijevao revolucionaran proces društvene promjene.

Ova druga faza je najznačajnija, naziva se radikalni feminizam, tada se „feminizam razvio u osobenu i etabliranu ideologiju čije ideje i vrijednosti osporavaju većinu konvencionalne političke misli“ (Hejvud, 2005, str. 255). Sada se ne ukazuje samo na nepovoljan zakonski ili društveni položaj žena, već na činjenicu da patrijarhalne vrijednosti i vjerovanja prožimaju kulturu, filozofiju, moral i religiju društva. Radikalni feminizam je razvio sistematsku teoriju polnog ugnjetavanja, njegova glavna karakteristika je vjerovanje da je polno ugnjetavanje osnovna odlika društva i da su svi drugi oblici nepravde kao npr. klasna eksploatacija ili rasna mržnja sekundarnog značaja. Uvodi se kategorija „roda“, to je društveni rascjep koja je najdublji i politički najznačajniji, važniji i razorniji od društvene klase, rase ili nacije (Hejvud, 2005). Kroz ciljeve u drugom talasu žene su uspjele probleme vezane za odnose u braku i porodici, kao što su razvod i nasillje, pretvoriti u javni problem (Mihaljević, 2016).

Osnova feminizma je odbacivanje patrijarhata, prvenstveno načela „fetišizma izbora“ i „zatvora biologije“ koje patrijarhalna matrica u zapadnim liberalnim društvima prihvata i insistira na tome da je rodna nejednakost neizbježna, ali neproblematična. A feminizam smatra da žene nisu ni „zatvorene biologijom“ niti su „oslobođene individualnim izborom“, te polazi od tri teze: ukorjenjenost roda, postojanje patrijarhata i potreba za promjenom (koja može i mora biti ostvarena društvenom akcijom) (Chambers, 2013, pp 562-582). Tako je feminizam ujedno i pokret, ideologija, lično uvjerenje, mreža teorijskih pozicija, „pojmovni okvir, skup različitih aktivnosti čiji je cilj pospešenje položaja u kojem se žene danas nalaze, a neretko i pokušaj da se istorija pročita drugačije, da se iz njenog tkanja „izvuku“ neka nevidljiva mesta koja bi mogla da posluže kao putokaz za buduće prakse“ (Zaharijević, 2008, str. 384).

Centralne teme feminizma su, osim patrijarhata, podjela na javno i privatno, pol i rod, jednakost i različitost (Hejvud, 2005, str. 256). U tradicionalnom shvatanju politička aktivnost pripada sferi javnog, a ne privatnog gdje pripadaju porodica i lični odnosi. Javna sfera (osim politike tu spada i posao, rad uopšte) se vezuje za muškarca, a privatna sfera

pripada ženi. Ako se politika događa samo unutar javne sfere, uloga žene i polne jednakosti od minimalnog su političkog značaja, žene su primarno ograničene na ulogu majke, domaćice i tako isključene iz javne sfere. Radikalni feminizam ukida podjelu na javno i privatno, ustaje protiv ideje po kojoj politika ostaje ispred vrata doma i proklamuje „lično (privatno) je javno (političko)“, politika je aktivnost koja se odigrava unutar svih društvenih grupa.

Kako bi se istakla centralna uloga polnog ugnjetavanja, radikalni feminizam insistira na tome da se društvo shvati i opiše kao „patrijarhalno“. Patrijarhat se odnosi na sistematski, institucionalizovani i sveobuhvatni proces rodnog ugnjetavanja. Ideju po kojoj je biologija sudbina, feministkinje tradicionalno osporavaju povlačenjem oštre razlike između pola i roda. Pol se odnosi na biološke razlike između muškaraca i žena (te razlike su prirodne i nepromjenjive). Rod je kulturološki fenomen, odnosi se na različite uloge koje društvo pripisuje muškarcima i ženama. Feminizam poriče nužnu ili logičnu vezu između pola i roda i smatra da se rodne razlike izgrađuju kroz društvo, pa i kroz politiku. Žene i muškarce ne treba prosuđivati na osnovu njihovog pola, već kao pojedince, osobe, samostalna živa bića. Tradicionalno, žene su zahtijevale jednakost sa muškarcima, te se feminizam označava i kao pokret za postizanje jednakosti polova. Međutim, pitanje jednakosti otkriva nam i glavna razmimoilaženja unutar feminizma. Liberalni feminizam se bori za zakonsku i političku jednakost sa muškarcima, jednak pristup javnom carstvu; socijalistički feminizam ističe da jednaka prava mogu biti bez značaja sve dok žene ne budu uživale i društvenu jednakost (traži se ekonomska moć, što znači postavljanje pitanja kao što su vlasništvo nad bogatstvom, nejednake plate za jednak rad i dr.); radikalni feminizam proklamuje jednakost u porodičnom i ličnom životu (Hejvud, 2005).

Značaj savremenog feminizma je u tome što je skrenuo pažnju na potrebu da se okonča muško nasillje nad ženama, pri čemu je polazni stav da je ta vrsta nasillja različita u odnosu na druge oblike nasillja prisutne u našem društvu, jer je specifično povezana sa politikom seksizma i muške supremacije: pravom

muškaraca da budu nadređeni. Za kontinuiranu feminističku borbu zaustavljanja nasilja nad ženama od neprikosnovenog značaja je da ona bude viđena kao dio opšteg pokreta za okončanje nasilja (Huks, 2006, str. 84).

FEMINIZAM U BOSNI I HERCEGOVINI I NASILJE NAD ŽENAMA

Prva ženska udruženja na teritoriji današnje BiH osnovana su u vrijeme austrougarske vlasti i bila su nacionalno-vjerskog predznaka. Dobrotvorna zadruge pravoslavnih Srkinja bilo je prvo žensko udruženje u BiH koje je osnovano 1901. godine, a u Sarajevu je 1913. godine bilo registrovano pet ženskih udruženja koja su se bavila humanitarnim radom i brojala su 1330 članica (Popov-Momčinović, 2023; Popov-Momčinović, 2024). U toku Drugog svjetskog rata najznačajniji oblik organizovanja žena bio je Antifašistički front žena (AFŽ) formiran u Bosanskom Petrovcu 1942. godine koji je predstavljao prvu masovnu žensku organizaciju na ovim prostorima (Mihaljević, Planinić i Ljubičić, 2023).

Pravo glasa žene na području bivše Jugoslavije dobile su 1945. godine na osnovu zakona o biračkim spiskovima kada su stekle pravo učešća na izborima te godine, a prvim poslijeratnim ustavom FNRJ 1946. godine izjednačene su sa muškarcima u svim oblastima privrednog i društveno-političkog života. U periodu socijalizma žene su imale imale poseban status kao specifična kategorija radnog naroda Jugoslavije, njihova emancipacija i uključenost u sistem je ostala pri vrhu političke agende. Rodni diskurs u SFRJ uglavnom se fokusirao na ulogu žene u procesu industrijalizacije, s tim što je pokušano usklađivanje i integracija radnih sa funkcijama koje žene obavljaju u privatnoj sferi, sa akcentom na materinstvo. Žensko pitanje je definisano kao dio klasnog pitanja, na djelu je bila polovična emancipacija žena (Popov-Momčinović, 2023).

Građanski rat bio je tačka sloma i preokreta za feminizam u BiH, potpuno je marginalizovao položaj žene i učinio je žrtvom, a to će istovremeno biti i inicijalna kapisla koja će podstaći ponovnu afirmaciju borbe za prava i zaštitu žena. Prema Popov-Momčinović, usponom etnonacionalizma koji je rastao

uporedo sa mizoginijom jer je baziran na izrazito herojskoj i maskulinoj mitologiji, žene gube politički značaj i postaju puko sredstvo u kandžama etnopolitike, raste nasilje nad ženama. Tako se masovno silovanje žena, odnosno rodno zasnovano nasilje, koristilo kao jedno od sredstava etničkog čišćenja, tačnije kao ratna strategija u toku građanskog rata u BiH (Popov-Momčinović, 2023, str. 100), u kome je prema procjenama silovano oko 20.000 žena. Zahvaljujući medijima koji su senzibilizirali javnost o zločinima u BiH, prvi put u novijoj istoriji kršenje ženskih prava postalo je vidljivo na međunarodnom nivou (Mihaljević, et al. 2023). Građanski rat postavio je osnovu za opstanak i eskalaciju femicida u postdejtonskoj BiH.

Paradoksalno ili ne, podsjeća Popov-Momčinović, viktimizacija i kult žrtvovanja obilježice uspon ženskog pokreta u BiH. Upravo u ratu nastaju mnoge formalne i neformalne ženske grupe i udruženja koja se okupljaju s ciljem pružanja pomoći zlostavljenim ženama i uopšte ugroženom stanovništvu, ne baveći se etničkim razlikama. Ovakav oblik angažmana žena smatrao se društveno prihvatljivim jer je odgovarao normama patrijarhalnog društva. Sa druge strane strane, pitanje ratnog nasilja nad ženama je otvorilo prostor za politizaciju pitanja nasilja nad ženama u BiH, čime je stvoren okvir za primjenu postulata radikalnog feminizma poput „lično je političko“ (Popov-Momčinović, 2023, str. 112-113).

Rad i djelovanje ženskih pokreta u postdejtonskom periodu intenzivirali su se velikim dijelom zahvaljujući uticaju međunarodnih nevladinih organizacija, pri čemu je fokus bio na pomoć ženama žrtvama nasilja u ratu. Tako je rodno zasnovano nasilje kontinuirano u fokusu djelovanja ženskog pokreta još od ratnog perioda, a u poslijeratnom periodu aktivnosti su proširene i na problematiku nasilja nad ženama u porodici čime je utaban put za primjenu feminističkih principa u pristupu rodno zasnovanom nasilju. Danas se uloga ženskih organizacija u BiH smatra ključnom u procesima lobiranja, usvajanja, harmonizacije zakona u vezi sa nasiljem nad ženama, te monitoringa njihove primjene i uopšte pomoći državnim

institucijama u tom procesu (Popov-Momčinović, 2024).

U analizi položaja i prava žena u Bosni i Hercegovini, ocjene su da su političke institucije u okviru konsocijacijskog modela demokratije nepovoljne za efektivno predstavljanje žena zato što im je fokus na etničkom predstavljanju koje oblikuje političko učešće. Kod nas su i ratne strukture faktički ostale netaknute u postratnom periodu, te su se zato žene u BiH više okretale civilnom društvu, posmatrajući to kao sferu u kojoj imaju više slobode za artikulaciju vlastitih interesa i zahtjeva (Popov-Momčinović, 2024). Dejtonski mirovni sporazum je „rodno slijep“, što od početka postdejtonske BiH ima negativan uticaj ne samo na položaj žene, već i na sposobnost društva da se politički i demokratski razvija (Kapić, 2023). Danas je feministički pokret najjači segment civilnog društva Bosne i Hercegovine, tu je stvorena neka vrsta alternativnog javnog foruma u kome su teme poput patrijarhata i nasilja nad ženama od nevidljivih postale vidljive (Popov-Momčinović, 2023).

Iako je položaj žene u Bosni i Hercegovini prividno zadovoljavajući jer su sa zakonskog aspekta ravnopravne s muškarcima, realnost nam pokazuje i dalje visok nivo diskriminacije žena, društveno-politička sfera „na različite načine isključuje žene, posebno usljed uticaja svuda prodirućeg trenda retradicionalizacije i repatrijarhalizacije, što je jedno od ratnih nasljeđa i posljedica urušavanja socijalizma (Popov-Momčinović, 2024, str. 321). Uloga i prava žene kod nas su i dalje primarno određeni patrijarhalnim modelom funkcionisanja društva, pri čemu na poimanje rodnihi konceptata kod sva tri konstitutivna naroda najviše uticaja ima religijsko-interpretativno nasljeđe (Mihaljević, et al., 2023).

ZAKONSKA REGULATIVA NASILJA NAD ŽENAMA U BIH SA OSVRTOM NA FEMICID

U pogledu međunarodnog pravnog okvira kojim se štite prava žena, Bosna i Hercegovina je članica Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope, te samim tim i potpisnica međunarodnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava usvojenih na nivou ovih organizacija. Sa druge strane,

kao zemlja u procesu stabilizacije i pridruživanja Evropskoj uniji u obavezi je da prati i usklađuje svoje zakonodavstvo sa evropskim. Ujedinjene nacije usvojile su niz dokumenata kojima je ženama priznato pravo na uživanje prava u oblastima u kojima su bile ugrožene, naročito u javnom i političkom životu, ali i u oblasti privatnog života. Ti dokumenti su: Konvencija o političkim pravima žena (1953), Konvencija o nacionalnosti udatih žena (1957), Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za sklapanje i registriranje braka (1962).

Pravni osnov za primjenu gotovo svih međunarodnih ugovora jeste Ustav Bosne i Hercegovine. Aneksom I Ustava BiH pod nazivom „Dodatni sporazumi o ljudskim pravima koji će se primjenjivati u Bosni i Hercegovini“ popisane su konvencije, povelje i paktovi koji će se poštovati u državi, između ostalih, i Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (1979) i Konvencija o državljanstvu udatih žena (1957). Obaveza Bosne i Hercegovine, kao strane potpisnice ovih i drugih konvencija, podrazumijeva usklađivanje zakonodavstva i njegove primjene sa standardima koji proizlaze iz međunarodnih dokumenata za zaštitu prava žena. Poseban značaj imaju Centar za jednakost i ravnopravnost polova – sa ciljem da pruži podršku uvođenju jednakosti i ravnopravnosti polova u sve oblasti života i rada u Republici Srpskoj kroz zakone, politike i programe i Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine, radi vršenja stručnih i drugih poslova vezanih za provođenje načela jednakosti i ravnopravnosti polova i implementaciju odgovarajućih međunarodnih konvencija i ugovora.

Nasilje nad ženama kao dio nasilja u porodici, kriminalizovano je kao krivično djelo nasilja u porodici se može počiniti primjenom nasilja, prijetnjom da će se napasti na život i tijelo žrtve, ali i ugrožavanjem spokojstva, tjelesnog integriteta ili duševnog zdravlja člana porodice drskim ili bezobzirnim ponašanjem (Malešić, Stojanović i Nalić, 2022). Prema motivu i korištenju sredstava, nasiljem se može smatrati: „fizičko nasilje koje može biti šamaranje, šutiranje, paljenje; ekonomsko nasilje koje je prisvajanje cjelokupne imovine, oduzimanje prihoda; seksualno nasilje, a to su

nepoželjni seksualni komentari, bolni i ponižavajući seksualni čin, incest; psihičko nasilje je zlostavljanje, zastrašivanje, vršenje pritiska da žena abortira ili rodi dijete“ (Ivančević, 2021, str. 10).

Teško je utvrditi obim prisutnosti nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini. Razlozi za ovakvo stanje su skrivena priroda problema, neprijavljivanje slučajeva nasilja u porodici, nepostojanje jedinstvene statističke evidencije i tretiranje nasilja u porodici kao „privatnog problema“. Prema istraživanjima, više od polovine žena iz uzorka (47,2% u BiH, 47,2% u FBiH i 47,3% u RS-u) doživjelo je bar neki oblik nasilja nakon što je navršilo 15 godina života. Nalazi ukazuju na to da je psihičko nasilje najrasprostranjenije, sa ukupnom stopom prevalencije od 41,9% tokom života i 10,8% u toku posljednjih godinu dana, te da iza njega slijedi fizičko nasilje, sa stopom prevalencije na životnom nivou od 24,3%, a tokom posljednjih godinu dana 2,4%. Seksualno nasilje doživjelo je tokom odraslog života 6% žena, dok je ovakvo iskustvo u toku posljednjih godinu dana imalo 1,3% žena (ARPBih, 2013).

Žene predstavljaju većinu žrtava nasilja u porodici i ostalih oblika rodno zasnovanog oblika nasilja, a učinioci tog nasilja su uglavnom muškarci. U okviru nasilja, kao najekstremnija manifestacija nasilja u porodici, izdvaja se femicid – rodno zasnovano nasilje ili nasilje prema ženama na osnovu njihovog rodnog identiteta. U kontekstu Bosne i Hercegovine, pojam femicid je u javni prostor ušao nakon što je kroz medijska izvještavanja postalo jasno da su ubistva žena, najčešće u okviru intimnih partnerskih odnosa, u porastu.

Pojam femicid datira iz 1801. godine kada je prvi put upotrebljen u britanskoj publikaciji „The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century“ da označi ubijanje žena, eng. the killing of a women (Batrićević, 2016). Femicid je ubistvo učinjeno prema osobama ženskog pola, motivisano polom žrtve, mizoginijom, osjećajem superiornosti i nadmoći nad ženama, u čijoj osnovi su štetni rodni stereotipi o ulogama žena i muškaraca, a povezan je i sa drugim oblicima nasilja prema ženama. Femicid najčešće nije incident već je posljedica dugotrajne izloženosti raznim oblicima nasilja

od strane počinioca. Uzroci nasilja nad ženama povezani su s opštim položajem žena u društvu, diskriminacijom žena, rodnim ulogama, nejednakom raspodjelom moći između muškaraca i žena, rodnim stereotipima, predrasudama i nasiljem nad ženama.

Nema jedinstvene definicije femicida. Kratka i jasna definicija jeste „ubijanje žena od strane muškarca zato što je žena“ (Đukanović, 2020, str. 3). Femicid obuhvata „sva ubistva osoba ženskog pola, bilo kog uzrasta, koja se mogu okarakterisati kao mizogina i seksistička“ (Caputi, & Russel, 1992, str.15). Upravo nedostatak razumijevanja šta predstavlja femicid je prepreka da se on prenese u krivičnopravni okvir. Naime, u pravnom smislu da bi se slučaj smatrao femicidom mora da postoji namjera da se izvrši ubistvo i dokazana povezanost između krivičnog djela i ženskog roda žrtve (Domazetovska, Platzer, & Plaku, 2014).

Jedna od osnovnih podjela femicida izvršena je prema odnosu ubica i njihovih žrtava: femicid intimnog partnera (izvršioci muževi/bivši muževi, ljubavnici/seksualni partneri, bivši ljubavnici/seksualni partneri, momci/bivši momci), porodični femicid (izvršioci otac/očuh, braća, polubraća, ujak, djed, svekar, djever), femicid koji su izvršili drugi poznati izvršioci (prijatelj porodice, muška figura autoriteta, na primer nastavnici, sveštenici, kolege na poslu), femicid koji su izvršile nepoznate osobe muškog pola prilikom izvršenja nekog drugog krivičnog djela, razbojništva, razbojničke krađe sa smrtnim ishodom, u oružanim sukobima (Russell, 2008).

Gotovo polovina žena u BiH (48 posto) iskusila je neki oblik nasilja, uključujući i nasilje od strane intimnog partnera, nepartnera, uhođenje ili seksualno uznemiravanje, od svoje petnaeste godine. Preciznije rečeno, skoro četiri od deset žena (38 posto) izjavile su da su iskusile psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od petnaeste godine od partnera ili nepartnera (FBiH: 36 posto, RS: 39 posto). Istraživanja pokazuju da je u pogledu profila izvršioca, u pogledu njihove osuđivanosti, većina nije bila ranije osuđivana (60%), dok je njih 40% ranije izvršilo krivično djelo (Beker, 2023). Prema istraživanjima sprovedenim u Bosni i Hercegovini, 90% građana izražava visok

stepen svjesnosti o problemu nasilja u porodici, ali da 45% posto građana, na nasilje u porodici još uvijek gleda kao privatni problem (Gender centar FBiH, 2023). Ovo pokazuje da naše društvo u procesu tranzicije postaje svjesno određenih problema, ali patrijarhalni društveni kontekst još uvijek ima značajan uticaj te se rješavanje datih problema smatra privatnom stvari. U zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, u toku su pokušaji uvođenja femicida u cilju zaštite žena. Amandmani kojima se traže izmjene Krivičnog zakona FBiH, se odnose na uvođenje krivičnog djela „Teško ubistvo žene“, koje definiše kažnjavanje izvršioca rodno zasnovanog ubistva ženske osobe, kaznom najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Nacrtom Krivičnog zakonika kojim je definisan femicid, koji je odbijen u Republici Srpskoj, definiše se lišenje života ženskog lica, a članovi su porodice ili bliske osobe, bivši ili sadašnji partner bez obzira da li su živjeli u zajedničkom domaćinstvu, a dodaje se i element prethodnih zlostavljanja ili odbijanje partnerstva. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici definiše nasilje u porodici, nešto opširnije nego Krivični zakonik, navodeći da je nasilje „akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja kao i prijetnje koje izazivaju strah od fizičke, seksualne, psihičke i ekonomske štete kod drugog člana porodice ili i porodične zajednice, učinioca prema članu porodice ili porodične zajednice“ (Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, 2019).

Ovim zakonom definisane su sigurne kuće kao posebna mjera podrške kojim se obezbjeđuje siguran smještaj i pomoć žrtvama nasilja u porodici. U BiH trenutno imamo osam sigurnih kuća (u RS tri, u FBiH pet). Jedan od vodećih problema jeste finansiranje sigurnih kuća. Finansiranje sigurnih kuća predviđeno je iz budžeta Republike Srpske u iznosu od 70%, a iz budžeta jedinica lokalne samouprave 30%. Međutim, sigurne kuće ne dobijaju dovoljno sredstava. U FBiH je takođe neriješen status za finansiranje iz javnih budžeta. Pozitivan korak predstavljaju SOS telefoni za prijavu nasilja u oba entiteta.

Konvencija Vijeća Evrope za prevenciju i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), čiji potpisnik je i Bosna i Hercegovina, obavezuje

države da osiguraju dovoljan broj sigurnih kuća za žrtve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici. Cilj konvencije jeste nulta tolerancija na nasilje. Konvencija prepoznaje nasilje nad ženama, kao strukturalno nasilje, koje je manifestacija istorijskih nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca. Svrha konvencije je zaštita žena od svih oblika nasilja, sprečavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja prema ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija).

Bitno je napomenuti, da je u Republici Srpskoj usvojen i Nacrt zakona o zaštiti nasilja u porodici i nasilja prema ženama, kao potreba da se izvrši usklađivanje sa međunarodnom regulativom, poboljša i unaprijedi pravna regulativa, da se uspostavi koordinisano djelovanje nadležnih institucija, prepozna svaki oblik nasilja i daje veća zaštita ženama žrtvama nasilja. Ovim nacrtom zakona definisan je femicid, kao najteži oblik i posljedica nasilja prema ženama, koji predstavlja svako lišenje života žene izvršeno u potpunosti ili djelimično, zbog njene pripadnosti ženskom polu ili smrt žene koja je posljedica radnji nasilja prema njoj, bez obzira na to da li je za to osumnjičeni za radnje nasilja član porodice ili drugo lice. Na ovaj nacrt iznesene su brojne kritike od toga da definicija femicida nije adekvatna za tradicionalne porodične vrijednosti odnosno da zakon propagira rodnu ideologiju, ispolitizovani termin kako bi se opravdala ograničenja prava žena i LGBT osoba. Shodno tome, vlast u Republici Srpskoj inicirala je izmjene Krivičnog zakonika kojim se briše rodni identitet kao zaštićena karakteristika iz svih odredbi zakonika. Ustavni sud je utvrdio da riječ „gender“ nije u skladu sa Ustavom jer ne pripada nijednom od jezika koji su u zvaničnoj upotrebi (Ustavni sud Republike Srpske, 2024).

U BiH ne postoji zvanična statistika o broju žrtava femicida, a jedan od razloga za to je i što femicid nije predviđen kao zasebno krivično djelo. Statistička vidljivost bila bi značajna jer bi omogućila preciznije praćenje ovih slučajeva, te mapiranje i razvoj odgovarajućih mjera. Takođe, omogućilo bi se jasnije prepoznavanje specifičnosti ubistava žena zbog njihovog roda. Bitno je napomenuti da je inkriminacija femicida kao posebnog krivičnog djela u nacionalnom zakonodavstvu

Lakić, D. i Malešić, S. (2025). Uloga feminizma i jačanje zakonodavnog okvira protiv nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini. *STED Journal*, 7(1), 100-109.

opravdana i neophodna. Stanje u bh. društvu, ali i globalna dešavanja nam pokazuju da nikada ne smijemo prestati pričati o ljudskim pravima ženama. Time se stavlja naglasak na činjenicu da su i žene ljudi, da se rađaju slobodne i jednake u dostojanstvu i pravima, da nisu samo dio nekog drugog bića, dio bez kojeg se može.

ZAKLJUČAK

Feminizam sa svojim postulatom „privatno je javno (političko)“ i djelovanje ženskih pokreta koji su se u toku i nakon rata bavili nasiljem nad ženama učinili su ovo pitanje „javnim problemom“ i „primorali“ političku vlast u BiH da se konkretnije bavi zakonskim rješavanjem nasilja nad ženama. Nažalost, građanski rat bio je klica i za jačanje femicida u poslijeratnom periodu. Budući da je nacionalno-patrijarhalna paradigma i danas dominantni model funkcionisanja našeg društva, jačanje uloge feminizma u obrazovanju, kulturi, politici, uopšte u društvenom diskursu, jedan je od preduslova uspješne prevencije i zakonskog rješavanja nasilja nad ženama.

S obzirom na iznesene alarmantne podatke o broju ubijenih žena u BiH, neophodna je hitna izmjena postojeće zakonske regulative. Bitno je kao prvi korak jasno definisati, inkriminisati u krivičnom zakoniku femicid kao zasebno krivično djelo ili ubistvo ženske osobe, kako se ne bi stvarao prostor za različita tumačenja. Potrebno je izraditi jasne smjernice o procesuiranju femicida, naročito u pogledu kvalifikacije krivičnog djela i utvrđivanja da li je u pitanju rodno zasnovano krivično djelo. Prvenstveno je neophodno propisati adekvatnu sankciju i izvršiti pooštavanje postojeće kaznene politike, a preduslov za sve navedeno je rad na promjeni svijesti o nasilju nad ženama, što je zadatak društva kao cjeline.

LITERATURA

Agencija za ravnopravnost polova BiH. (2013). *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini*. Preuzeto 18.03.2025. sa https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/studija_prevalenca.pdf

Bakija, M. (2023). Nasilje nad ženama u porastu: u FbiH 1124 slučaja samo u prošloj godini. Preuzeto 17.03.2025. sa <https://inforadar.ba/nasilje-nad-zenama-u-porastu-u-fbih-1124-slucaja-samo-u-prosloj-godini/>.

Batrićević, A. (2016). Krivičnopravna reakcija na femicid. *Temida*, 19(3-4), 431-451. doi: 10.2298/TEM1604431B

Beker, K. (2023). *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu-pravni okvir i sudska praksa*. BiH: The AIRE Centre. Preuzeto 17.03.2025. sa <https://www.fbih.cest.gov.ba/images/doclink/regional-femicide-report-2023-bcms.pdf>

Caputi, J., Russell, D. (1992). Femicide: Sexist Terrorism against Women. U J. Radford, & D. Russell, (Eds.), *Femicide: The Politics of Woman Killing* (pp 13-24). New York: Twayne Publishers.

Chambers, C. (2013). Feminism. U M. Freeden, & M. Stears (Eds.), *The Oxford Handbook of Political Ideologies* (pp 562-582). Oxford: University Press.

Coole, D. (2006). Niti i pletenice, ili nezavršen projekt? Feminizam u dvadesetom stoljeću. U M. Freeden (Ur.), *Političke ideologije: novi prikaz* (str. 219-246). Zagreb: Algoritam.

Domazetovska, S., Platzer, M., & Plaku, G. (2014). *Femicide: A Global issue that demands action*. Vienna: ACUNS, Liaison Office. Preuzeto 22.03.2025. sa <https://www.unsavienna.org/sites/default/files/2020-09/Femicide%20II.pdf>

Đukanović, S. (2020). *Femicid i mehanizmi za prevenciju u slučaju Bosne i Hercegovine*. Banja Luka: Helsinški parlament građana Banja Luka. Preuzeto 21.03.2025. sa <http://hcabl.org/wp-content/uploads/2020/10/FEMICID-i-mehanizmi-za-prevenciju-u-slucaju-Bosne-i-Hercegovine-converted.pdf>

Ustavni sud Republike Srpske. (2024). Saopštenje za javnost sa 316. sjednice Ustavnog suda Republike Srpske. Preuzeto 20.04.2025. sa <https://www.ustavnisud.org/Doc.aspx?cat=12&subcat=27&id=849&lang=bos&tekst=2562>

Lakić, D. i Malešić, S. (2025). Uloga feminizma i jačanje zakonodavnog okvira protiv nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini. *STED Journal*, 7(1), 100-109.

- JASS (2013). *Feministički rječnik*. Sarajevo: Fondacija CURE. Preuzeto 20.3.2025. sa https://fondacijacure.org/wp-content/uploads/2022/03/Feministicki_rjecnik-zadnja_verzija.pdf
- Gender centar FBiH. (2023). *Najoštrije osuđujemo ubistvo u Sarajevu*. Preuzeto 16.03.2025. sa <https://fbihvlada.gov.ba/hr/gender-centar-fbih-najoštrije-osuđujemo-ubistvo-u-sarajevu>.
- Hejvud, E. (2005). *Političke ideologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Huks, B. (2006). *Feministička teorija: od margine ka centru*. Beograd: Feministička 94.
- Ivančević, T. (2021). Nasilje prema ženama, nasilje nad ženama, nasilje protiv žena, kako prijedlog (ne) mijenja konceptualizaciju nasilja i konceptualizaciju žene. *Genero* 25(1), 133-167. <https://doi.org/10.5937/genero2125133I>
- Kapić, T. (2023). Small Pond Full of Crocodiles: Elite Perceptions of the Impact of the Dayton Peace Agreement on Women's Political Engagement in Bosnia and Herzegovina. *Genero*, 27(1), 55-80. <https://doi.org/10.18485/genero.2023.27.1.3>
- Kešmer, M. i Terović, B. (2024). Ubistva žena u BiH tokom 2024. Radio Slobodna Evropa. Preuzeto 19.03. sa <https://www.slobodnaevropa.org/a/femici-d-bih-ubistva-zena-nasilje/33255269.html>
- Lončarević, K. (2022). Feminizam i liberalizam – sporovi i problemi. *Filozofska istraživanja*, 42(4), 733–759. doi: 10.21464/fi42405.
- Malešić, S., Stojanović, J. i Nalić, S. (2022). Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici. U D. Kojić (Ur.), *Zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije o društvenom i tehnološkom razvoju – STED 2022* (str. 395-401), Trebinje, BiH: Univerzitet za poslovni inženjering i menadžment.
- Mihaljević, D. (2016). Feminizam – šta je ostvario? *Mostariensia*, 20(1-2), 149-169.
- Mihaljević, D., Planinić, M. i Ljubičić, R. (2023). Feministička analiza položaja žena u BiH s kratkim osvrtom na povijesni razvoj ženskih pokreta. *Mostariensia*, 27(2), 189–215. <https://doi.org/10.47960/2831-0322.2023.2.27.189>
- Popov-Momčinović, Z. (2023). *Ženski pokret u Bosni i Hercegovini: artikulacija jedne kontrakulture*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar, Centar za empirijska istraživanja religije u Bosni i Hercegovini i Fondacija CURE.
- Popov-Momčinović, Z. (2024). *Aktivizam u ženskom pokretu u Bosni i Hercegovini – izazovi, iskoraci i društvene promjene*. Sarajevo: Fondacija CURE.
- RTV BN. (2024). Godina femicida: u BiH tokom 2024. ubijeno 14 žena. Preuzeto 17.03.2025. sa <https://www.rtvbn.com/4069881/godina-femicida-u-bih-tokom-2024-ubijeno-14-zena>
- Simović, V. i Ilić, I. (2022). Austrija i Bosna i Hercegovina u konsocijacijskoj teoriji i praksi. *STED Journal*, 4(1), 67-82. doi: 10.7251/STED2201067S.
- Zakon o zaštiti od nasilja u porodici, Službeni glasnik RS, 102/2012, 108/2013, 82/2015 i 84/2019.
- Zaharijević, A. (2008). *Neko je rekao feminizam? Kako je feminizam uticao na žene XXI veka*. Beograd: Heinrich Böll Stiftung.

THE ROLE OF FEMINISM AND THE STRENGTHENING OF LEGAL FRAMEWORK ON VIOLENCE AGAINST WOMEN IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Danijela Lakić¹, Suzana Malešić²

¹University of East Sarajevo, Faculty of philosophy, Alekse Šantića 1, 71 420 Pale, Bosnia and Herzegovina, danijela.lakic@ffuis.edu.ba

²Slobomir P University, Faculty of security and protection, Pavlovića put 76, 76 300 Bijeljina, Bosnia and Herzegovina, suzanamalesic@gmail.com

REVIEW SCIENTIFIC PAPER

ISSN 2637-2150

e-ISSN 2637-2614

UDC 343.85:343.62-055.2

DOI: 10.63395/STEDJournal0701074S100

COBISS.RS-ID 142632449

Received: 30 March 2025.

Revised: 03 May 2025.

Accepted: 05 May 2025.

Published: 30 May 2025.

<https://stedjournal.com/>

Corresponding Author: Suzana Malešić, Slobomir P University, Faculty of security and protection, Pavlovića put 76, 76 300 Bijeljina, Bosnia and Herzegovina, suzanamalesic@gmail.com

Copyright © 2024 Suzana Malešić and Danijela Lakić; published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

Citation: Lakić, D. i Malešić, S. (2025). The role of feminism and the strengthening of legal farmework on violence against women in Bosnia and Herzegovina. *STED Journal*, 7(1), 100-109.

ABSTRACT

Violence against women is identified as a constant characteristic of Bosnia and Herzegovina's society, with an increasingly prominent tendency for femicide to become its constant as well. In the first part of the paper, the significance of feminism as a segment of ideological political discourse influencing the legislative activity of political authorities is analyzed, but also the society in general in its relationship to and fighting violence against women. The specificities of feminism, the history and the development of the women's movement in Bosnia and Herzegovina have been indicated, with the focus on insufficient acceptance, appreciation and inclusion of feminism into the political life of our society.

A family as the basic cell of society is seriously endangered nowadays, considering the increase in the number of domestic violence where the woman is most often the victim. Consequently, in the context of domestic violence, the second part of the paper deals with the issue of violence against women, primarily femicide, from the legal aspect. The aim is to point out the importance of femicide incrimination and adequate legal protection of women, with the aim of preventing femicide, treatment and punishment of the perpetrator.

Keywords: femicide, feminism, Bosnia and Herzegovina.